

Adam Filipović

Život biskupa Mandića, pretisak i prijepis

DHK Ogranak slavonskobaranjskosrijemski,
Đakovački kulturni krug, Osijek/Đakovo, 2007.

Prije gotovo pet godina u novinskom razgovoru s đakovačko-osječkim nadbiskupom, ovaj je naglasio potrebu ponovnog izdanja, ili pretiska, iznimno važnog djela za đakovačku kulturu „Život biskupa Mandića“ (puni naziv knjige je ŽIVOT VELIKOGA BISKUPA, PRIVELIKOGA DOMORODCA, I NAJVEĆEGA PRIJATELJA NAŠEGA ANTUNA MANDIĆA) od danas premalo poznatog pisca Adama Filipovića Heldentalskog: „Za biskupa Antuna Mandića sam Strossmayer je rekao: «Mandić je zamišljatelj svega boljega i uzvišenijega u biskupiji». Smatram da je najznačajnije njegovo djelo otvaranje Bogoslovnog sjemeništa i Visoke bogoslovne škole u Đakovu. Te

godine Đakovo je imalo jedva 1500 stanovnika! Spremamo se to proslaviti u jesen 2006. godine. Organizirat ćemo međunarodni simpozij, animirat ćemo cijelu biskupiju u svjetlu Božjega poziva i svećeničkih zvanja, a nadam se da će to te godine zablistati i trošna zgrada Bogoslovnog sjemeništa na Trgu Josipa Jurja Strossmayera. Osobno bih preporučio da se o Mandićevoj obljetnici izda pretisak djela Adama Filipovića «Xivot velikoga biskupa... Antuna Mandicha»...

Nešto kasnije nego je to đakovačko-osječki nadbiskup priželjkivao objelodanjeno je novo kritičko izdanje ove knjige, zapravo pretisak i prijepis, marom nakladnika: DHK-a Ogranak slavonskobaranjskosrijemski i Đakovačkog kulturnog kruga. Priređivačica knjige je znanstvenica s Filozofskog fakulteta u Osijeku Dubravka Brunčić, a u uredničkom vijeću našli su se dr. Goran Rem i Mirko Ćurić. Primjerak knjige za pretisak ustupio je đakovačko-osječki nadbiskup dr. Marin Srakić. Predgovor knjizi napisao je dr. Goran Rem, a pogovor Dubravka Brunčić. Unutar predgovorno/pogovornog okvira knjiga je koncipirana tako da je na jednoj stranici pretisak originala, a na drugoj prijepis usklađen s današnjim pravopisom i ortografijom. Život biskupa Mandića nije samo uspjele umjetničko djelo i stihovana biografija jednog od najzaslužnijih Đakovčana u povijesti, već i važan povijesni dokument za sve koji istražuju

povijest našega grada, (Nad)biskupije i Slavonije. Adam Filipović je ponudio pregršt podataka koji nam govore o Životu na razmeđu 18. i 19. stoljeća, tako da je pisac ovih redova neke njegove zapise o izgledu Đakova, odnosu prema kolu i narodnim običajima itd., uvrstio u program otvaranja Đakovačkih vezova 2008. pod nazivom „Alaj sam se naigrala kola...“, a građom iz Filipovićeve biografskog spjeva poslušili smo se mo. Ivan Andrić i pisac ovih redova slažući program svečane akademije u povodu uzdignuća Đakovačke biskupije na stupanj Osječko-đakovačke nadbiskupije (2. listopada 2008., u đakovačkoj katedrali):

*...Đakovo je selo bilo do Mandića vrimena,
Znadem stanje ono cilo do Mandića imena:
Biskup biše s' kanonicih, nikoliko još fratar,
Svih Đakovcih poslenicih srađivaše svoj atar;
To je bilo prvo stanje; - nadodadi cerkveh tri,
Parokija cerkve manje; — od veće su pak fratirih,
Od najveće isti biskup s' kanonicih gazda jest,
Gdi idoše molit u skup, kako propis kaže čest.
Mandić k'tide tud pomoći, da podigne Đakovo,
Mudroznanje čini dojtći, mudro sada to slovo...*

Ako bismo ovu knjigu uspoređivali s najpoznatijom biografskom knjigom o jednom biskupu, znamenitom monografijom o Strossmayeru dvojca Milko Cepelić i Matija Pavić, vidljivo je kako je Filipovićeve knjiga objektivnija, pa i kritičnija (nije stoga slučajno što kao moto knjige Filipović uzima znamenite antičke izreke koje se i danas rabe kada se želi potencirati objektivnost u pristupu građi: *Amicus Plato, amicus Socrates, sed magis amica veritas; Sine ira et studio, quorum causus procul habeo*- Tacit) tamo gdje on misli da to treba biti, prema akteru Životopisa, ali valja uzeti u obzir činjenicu kako je njegovo djelo objavljeno osam godina nakon Mandićeve smrti, dok je monografija o Strossmayeru objelodanjena za njegova Života. Jedno se, primjerice poglavlje u knjizi zove: „ČLANAK XV. Mandić kriv, što na Đakovačku biskupiju ne dojde veći komad od Zagrebačke. – Sad je kanonik.“

Mandić je u duhu prosvjetiteljskog kanona kojemu pripada, kritičan i prema Slavoncima, svojim suvremenicima, na tragu Antuna Reljkovića, čijom se biografijom i sam bavio pa počinje u njegovom stilu, kritizirajući ono loše u Slavoniji:

*Zaluda se zoveš slavna zemljo moja vazda ti,
Zalud jesi dična davna med narodih u kiti;
Zaboravljaš prijateljah, odbacivaš koren svoj,*

Što b' morao bar od Źelje cili slavit porod tvoj.
 Dica tvoja pripivaju Kraljevića Marka ćud,
 Jerbot onih ne poznaju, da je Marko junak lud,
 Da je Marko štetoćinja, a ne pako prijatelj,
 Jere Marko što god činja većma bija rušitelj.
 Ne pivaju, jer ne znadu Relkoviću učnom svom
 Da poštenje, diku dadu, tom junaku pridićnom
 Ne pivaju KaniŹiću, koji ući pivat nas
 O Uskersu, o BoŹću, uzdignuvša Bogu glas,
 Koji pisme svete pisah, izbrojit je ne mogu,
 Prisvetog su sve mirisa istinito reć mogu...

U knjiŹevnopovijesnim radovima Adam Filipović Heldentalski preteŹito se stilsko- paradigmatški i svjetonazorski određuje kao autor pretpreporodnih «romantićarsko-prosvjetiteljskih teŹnji» (Bogišić, 1974: 374), s izraženom relkovićevskom prosvjetiteljskom matricom (Jelčić, 1997.) i fiziokratskim načelima oblikovanim «na temeljima racionalistićke filozofije» (Tatarin, 2005: 137). Kao njegov estetski najuspjeliji tekst stručna kritika gotovo jednoglasno izdvaja spjev *Razgovor priprosti iliti vertlar s povertaljem se razgovara* (1822.). Filipović je autor prigodnica, domoljubnih i naboŹno-poućnih pjesama, objavio je djeci namijenjenu zbirku aforizama iz Svetoga pisma i Svetih otaca pod nazivom *Vridna pamtenja* (1834.), polemićko djelo *Prigled u knjigu* (1850.) u kojem raspravlja s grćkoistoćnim pravoslavljem o slavenskom bogosluŹju kod Hrvata. Osim knjiŹevnog rada istiće se Filipovićev urednićki rad u *Novom i starom svetodaniku iliti kalendaru ilirićkom* (kasnije *Novi i stari kalendar slavonski*) koji je uređivao od 1822. godine Filipović je objavio uz treće izdanje Relkovićeva *Satira* (1822.), panegirićki spis u stihovima *Kratki izpis Źvota privridnoga gospodina Matije Antuna Relkovića*, prvu Relkovićevu biografiju. Istom korpusu pripada i godinu dana kasnije objavljen tekst *Źivot biskupa Mandića* koji osim nekoliko radova nije bio predmetom sustavnijih analiza.

„Filipovićev tekst *Źivot biskupa Mandića* genološki se najbliŹe moŹe odrediti kao biografski spjev. Za određivanje vrsne pripadnosti jedan je od temeljnih kriterija kronologijska organizacija. Biografski tekst pisan je po načelu retrospektivnoga pripovijedanja u kojem se donosi povijest jedne osobnosti. Kako bi se prikazalo Źivot biskupa Antuna Mandića kao biografskoga subjekta, pripovjedać se pridrŹava kronološkoga slijeda i kroz linearni tip fabuliranja sukcesivno izlaŹe dijelove Mandićevoga Źivota“, piše prirediteljica knjige Dubravka Brunćić.

Dr. Ružica Pšihistal recezent je ove uspjele knjige: „Knjiga A. F. Haldentalskoga, *Život biskupa Mandića*, objelodanjena u Osijeku, u nakladi Ogranka slavonsko-baranjsko-srijemskoga Društva hrvatskih književnika integralni je pretisak i prijepis prvotiska Filipovićeve djela: *Život velikoga biskupa, privelikoga domorodca i najvećega prijatelja našega Antuna Mandića* (Pečuh, 1823.). Pretisak u potpunosti slijedi navedeno izvorno izdanje prema primjerku koji se čuva u Biskupijskoj knjižnici u Đakovu, s čijim se dopuštenjem i pristupilo (pre)tisku. U prijepisu su sačuvana morfološka, leksička, sintaktička i stilska obilježja predložka, a načinjene su tek nužne pravopisne prilagodbe suvremenoj pravopisnoj normi, provedene prema suvremenim tekstološkim načelima (J. Vončina, *Tekstološka načela*, Zagreb, 2006.), čime se postigla razumljivost i pristupačnost knjige suvremenom čitateljstvu.

Priredivačica knjige: Dubravka Brunčić, koja je ujedno sačinila prijepis prvotiska te novo izdanje opremila dostatnom kritičko-znanstvenom opremom: Životopisom i bibliografijom autora, opširnim i znanstveno utemeljenim pogovorom uz koji je priložila korištenu literaturu te iscrpnim napomenama uz izdanje, pokazala je iznimno znanje, stručnost i vještinu kako u primjeni suvremenih tekstoloških standarda u priređivanju izdanja tako i u teorijskoj raščlambi Filipovićeve biografskoga diskursa koju izlaže u pogovoru knjizi. Uz recentne književne teorije (Austin, Biti, Velčić, Parke, Zlatar, Duda) kojima podupire svoju genološku raščlambu teksta, autorica upućuje i na književnopovijesni aspekt Filipovićeve djela i ukupan Filipovićev autorski opus, uvažavajući sve dosadašnje književnopovijesne i književnokritičke prinose (V. Dukat, Jelčić, Tatarin). Knjiga je također opremljena vrijednim slikovnim priložima (pretiscima izdanja Filipovićevih djela) i predgovorom urednika knjige: G. Rema u kojemu se Filipovićevu biografskome spjevu daju šire kontekstualne i kulturalne natuknice u prostoru slavonskoga i europskoga kulturnoga prostora.

Gledajući u cijelosti, knjiga A. F. Haldentalskoga, *Život biskupa Mandića*, vrijedan je i prema važećim tekstološkim načelima sačinjen pretisak i prijepis Filipovićeve djela, kojim se ispunjava prijeka potreba slavonske i hrvatske kulturne sredine za danas teško dostupnim i teže čitljivim izdanjima, a svojom uzornom znanstveno-kritičkom opremom ogledni je primjerak kako vrijedne tekstove iz naše književne i kulturne prošlosti – posebice one koji su ostali izvan dominantnih poetičkih matrica – učiniti zanimljivim i pristupačnim suvremenoj znanstvenoj i široj čitateljskoj javnosti“, završava dr. Pšihistal.

Mirko Ćurić